A close-up portrait of the 14th Dalai Lama, Tenzin Gyatso, smiling gently. He has a shaved head and is wearing traditional maroon Buddhist robes. The background is a plain, light grey color.

JEHO SVATOST ČTRNÁCTÝ
DALAJLAMA
ILUSTROVANÝ ŽIVOTOPIS

TÄNDZIN GEDŽE TÄTHONG

PŘEDMLUVA

TÄNDZIN ČHÖGJAL, NGARI RINPOČHE

JEHO SVATOST ČTRNÁCTÝ
DALAJLAMA

JEHO SVATOST ČTRNÁCTÝ
DALAJLAMA
ILUSTROVANÝ ŽIVOTOPIS

PŘEDMLUVA
TÄNDZIN ČHÖGJAL, NGARI RINPOČHE

TÄNDZIN GEDŽE TÄTHONG
A
GAUTAM PEMMARAJU

EDITORKA FOTOGRAFIÍ **JANE MOOREOVÁ**

sloart

OBSAH

Předmluva	14
TÄNDZIN ČHÖGJAL, NGARI RINPOČHE	

Jeho Svatost mýma očima	16
TÄNDZIN GEDŽE TÄTHONG	

Bódhisattva soucitu	28
OD ODKAZU SONGCĀN GAMPA K MODERNÍM REFORMÁM TŘINÁCTÉHO DALAJLAMY	

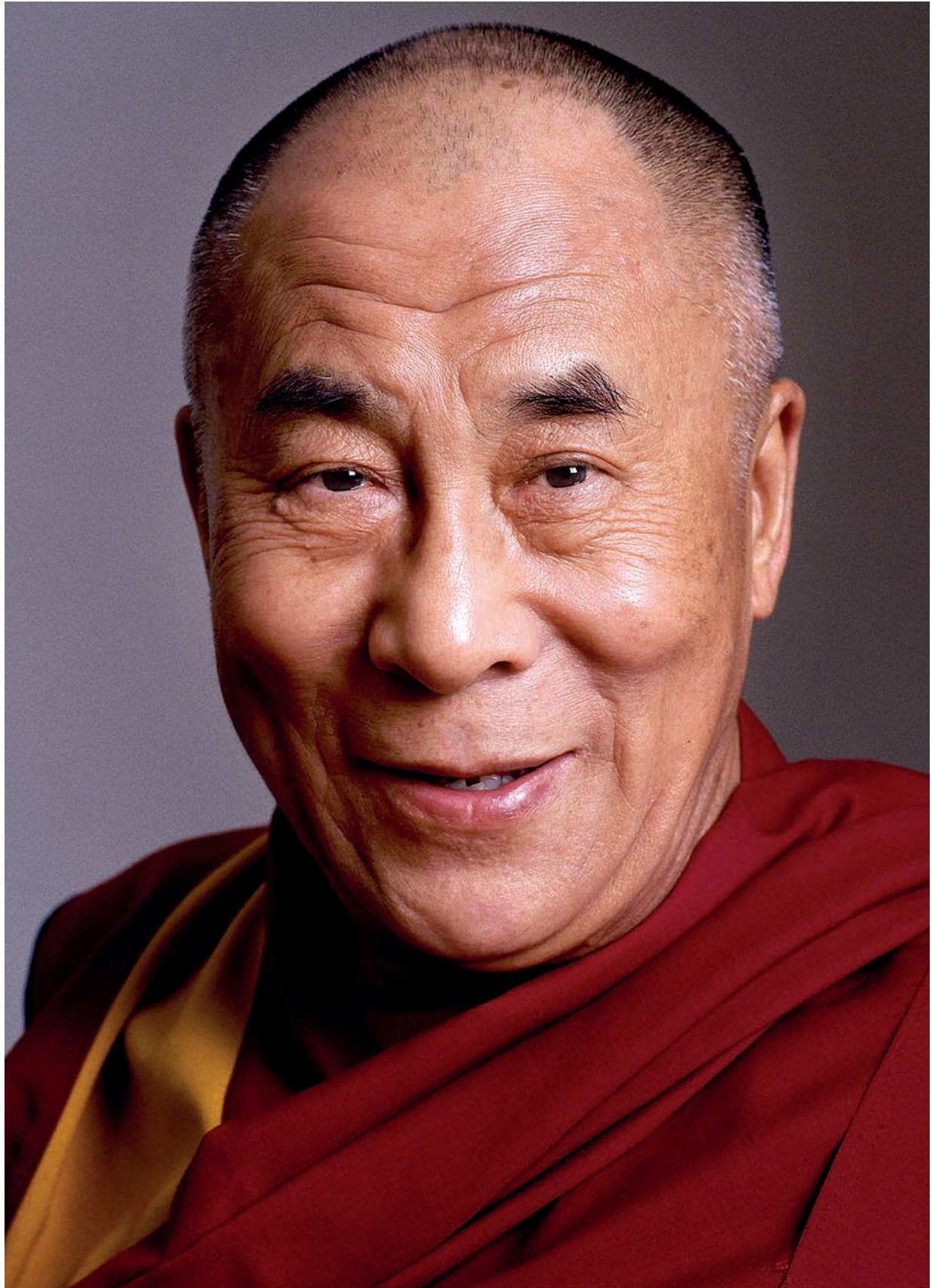
Vzácný ochránce v Říši sněhu	64
ČTRNÁCTÝ DALAJLAMA, ČÍNSKÁ INVAZE A LIDOVÉ POVSTÁNÍ VE LHASE	

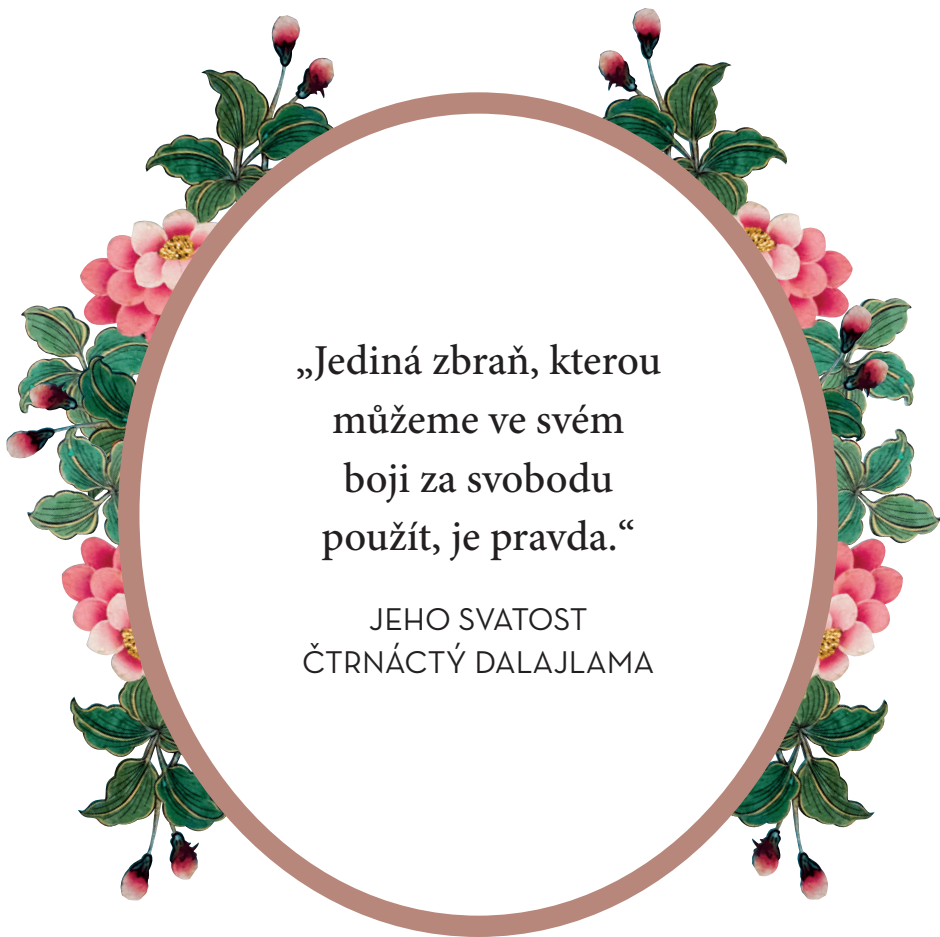
Nový domov v Indii	154
ÚTĚK Z TIBETU A NOVÝ DOMOV V DHARAMSALE	

Otevírání se světu	222
GLOBALNÍ ZÁJEM O TIBETSKÝ BUDDHISMUS A UDĚLENÍ NOBELOVY CENY	

Všeobecný soucit a uzdravování světa	294
GLOBALNÍ IKONA, DEMOKRACIE A UMĚNÍ BÝT ŠŤASTNÝ	

<i>Poděkování</i>	343
<i>Vybraná bibliografie</i>	344
<i>Dodatky k českému vydání</i>	346
<i>Autoři fotografií</i>	350

„Jediná zbraň, kterou
můžeme ve svém
boji za svobodu
použít, je pravda.“

JEHO SVATOST
ČTRNÁCTÝ DALAJLAMA

TIBETŠTÍ DALAJLAMOVÉ

*„Dalajlama je jako sluneční paprsek, který nemůže žádná skupina lidí zastínit.
Skrze něj ozáří buddhistická víra každého.“*

MANDŽUSKÝ CÍSAŘ KANG-SI K SEDMÉMU DALAJLAMOVÍ

Počátek řady dalajlamů sahá do 14. století, kdy se narodil Gendündub. Samotná instituce však vznikla až v 16. století, kdy vůdce Mongolů Altan-chan nazval svého tibetského učitele Sönam Gjamccha „dalajlamou“. Vzhledem k tomu, že Sönam Gjamccho byl třetím vtělením Gendünduba, proslul jakožto třetí dalajlama a Gendündubovi byl udělen titul prvního dalajlamy. Od té doby působilo postupně třináct dalajlamů a s každým z nich vzrůstala duchovní autorita držitele titulu. Od času velkého pátého dalajlamy Ngawang Lozang Gjamccha dalajlamové rovněž dočasně získali světskou moc. Tibeťané věří, že dalajlama je lidskou inkarnací Avalókitéšvary, vtěleného soucitu a ochránce Říše sněhu. Čtrnáctý dalajlama dnes představuje nejvýznamnější politický a duchovní symbol své země i lidu. Slovy tibetského bojovníka Atena: „Pouto, které každého Tibeťana váže k dalajlamovi, je hluboké a nevysvětlitelné. Pro nás dalajlama symbolizuje celý Tibet... je živým zosobněním věčných principů buddhismu.“

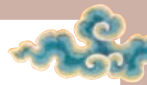
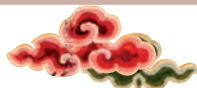
1. Gendündub, 1391-1474
2. Gendün Gjamccho, 1475-1542
3. Sönam Gjamccho, 1543-1588
4. Jöntän Gjamccho, 1589-1617
5. Ngawang Lozang Gjamccho, 1617-1682
6. Cchang Gjamccho, 1683-1706
7. Kalzang Gjamccho, 1708-1757
8. Džampal Gjamccho, 1758-1804
9. Lungtog Gjamccho, 1805-1815
10. Cchulthim Gjamccho, 1816-1837
11. Khädub Gjamccho, 1838-1856
12. Thinlä Gjamccho, 1857-1875
13. Thubtän Gjamccho, 1876-1933
14. Tändzin Gjamccho, 1935-

Fresky v institutu Norbulingka,
Sidhpúr, Himáčalpraděš

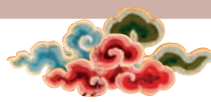

VÝJIMEČNÝ ŽIVOT

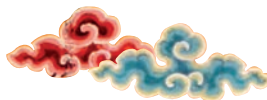
- ▶ **17. listopad 1933** Ve věku 57 let umírá ve Lhase třináctý dalajlama.
- ▶ **6. červenec 1935** V rodině rolníků ve vesničce Tagccher poblíž kláštera Kumbum na severovýchodě kraje Amdo u hranice s Čínou se jako jeden ze sedmi sourozenců, kteří se dožili dospělosti, narodil Lhamo Döndub.
- ▶ **1937** Oficiálně uznán jako reinkarnace třináctého dalajlamy.
- ▶ **1939** Stěhuje se do Lhasy a v nejposvátnějším chrámu Džokhang přijímá jméno Džecün Džampal Ngawang Lozang Ješe Tändzin Gjamccho.
- ▶ **22. únor 1940** Formálně uveden na trůn coby čtrnáctý dalajlama, duchovní vůdce Tibetu.
- ▶ **1940–1942** Spolu se starším bratrem Lozang Samtänem přebývá v palácích Potala a Norbulingka a začíná mnišská studia.
- ▶ **1942** V chrámu Džokhang skládá sliby mnicha-novice.
- ▶ **1949** Tibet obsazuje Čínská lidová osvobozenecká armáda.
- ▶ **1950** Ustanoven světským vůdcem Tibetu, přebírá plnou politickou moc; prchá ze Lhasy do města Domo (čínský Ja tung).
- ▶ **23. květen 1951** Tibetská delegace v Pekingu podepisuje Sedmnáctibodovou dohodu.
- ▶ **24. červenec 1951** Opouští Domo a 17. srpna se vrací do Lhasy.
- ▶ **9. září 1951** Do Lhasy vstupují 3000 čínských vojáků, 26. října následuje 20 000 dalších.
- ▶ **1954** Poté, co mu významný učitel Ling Rinpoče uděluje svěcení, vykonává v paláci Norbulingka první iniciaci nauky Kálačakra.
- ▶ **Červenec 1954 – červen 1955** Jedná v Pekingu s Mao Ce-tungem, 27. září 1954 zvolen místopředsedou Stálého výboru Všečínského shromáždění lidových zástupců.
- ▶ **Listopad 1956 – březen 1957** Poprvé navštěvuje Indii, kde se účastní oslav 2500. výročí Buddhova narození (*džajanti*, tibetsky *saga dawa*).
- ▶ **1958** Formuje se první tibetské hnutí odporu.
- ▶ **Únor 1959** Během novoročních modlitebních obradů je mu udělen titul *geše lharampa* (buddhistický ekvivalent titulu doktora teologie).
- ▶ **10. březen 1959** Ve Lhase vypuká tibetské národní povstání.
- ▶ **17. březen 1959** V noci opouští palác Norbulingka a prchá do Indie.
- ▶ **Březen 1959** V oblasti Lhünce na tibetsko-indické hranici znovu formálně ustavuje tibetskou vládu a odmítá Sedmnáctibodovou dohodu.

- ▶ **31. březen 1959** Po dvoutýdenní trýznivé cestě překračuje indickou hranici. Premiér Indie Džaváharlál Néhrú mu uděluje azyl, jenž se vztahuje i na Tibeťany, kteří ho do exilu provázeli či následovali.
- ▶ **18. duben 1959** První prohlášení pro mezinárodní tisk; oficiálně odmítá Sedmnáctibodovou dohodu. „Bez ohledu na to, kde se se svým kabinetem nacházím, tibetský lid nás uznává jako tibetskou vládu.“
- ▶ **20. duben 1959** Přijíždí do Mansúrí a ubytovává se v rezidenci rodiny Birla.
- ▶ **30. duben 1960** Nové obydlí: ášram Swarg v Dharamsale (stát Himáčalpradéš), městečku, které r. 1904 částečně zničilo zemětřesení.
- ▶ **1960** Vzdělávací kampaň; založení školky a školy pro děti tibetských uprchlíků (Nursery for Tibetan Refugee Children), kterou vede dalajlamova starší sestra Cchering Dolma.
- ▶ **1961** Valné shromáždění OSN vydává rezoluci.
- ▶ **1963** Zveřejňuje návrh demokratické ústavy – Chartu Tibeťanů v exilu. V Dharamsale vzniká první tibetský exilový parlament.
- ▶ **9. září 1965** Čína oficiálně ustavuje vládu nad „Tibetskou autonomní oblastí“, která zahrnuje celý Ů-Cang (Centrální Tibet) a západní Kham.
- ▶ **1965** OSN vydává rezoluci. Indie, která ve věci vystupuje poprvé, upozorňuje Valné shromáždění, že „od chvíle, kdy Tibet ovládla Čína, jsou Tibeťané vystaveni neustálé a stupňující se krutosti, jíž se ve světových dějinách vyrovná jen máloco.“
- ▶ **1967** Nově založený Ústřední institut vyšších tibetských studií (Central Institute for Higher Tibetan Studies, původně Central University for Tibetan Studies) ve Váránasí se stává první tibetskou univerzitou. První zahraniční cesty do Japonska a Thajska.
- ▶ **1968** Stěhuje se do Thegčhenčhölingu (dříve Byrne Estate).
- ▶ **1970** Zakládá Knihovnu tibetských děl a archiválií (LTWA), v níž se v současnosti nachází přes 80 000 rukopisů a dalších zdrojů informací o tibetské historii, politice a kultuře.
- ▶ **1973** Poprvé navštěvuje Západ – Itálii, Švýcarsko, Nizozemsko, Belgie, Irsko, Norsko, Švédsko, Dánsko, Británii, Západní Německo a Rakousko.
- ▶ **1979** První cesta do USA.
- ▶ **1979** První kontakt s vládou Čínské lidové republiky od r. 1959; čínský vůdce Teng Siao-pching zve do Číny Gjalo Dönduba, staršího bratra Jeho Svatosti.
- ▶ **5. srpen 1979** Tibetská vláda v exilu vysílá první vyšetřovací delegaci, již vede Džučhen Thubtän Namgjal. Další dvě delegace jsou vyslány r. 1980.
- ▶ **13. březen 1981** V dopisu adresovaném Teng Siao-pchingovi uvádí, že tři vyšetřovací delegace zjistily, že v Tibetu panují „tristní podmínky“, a tudíž „je třeba, aby bylo vyvíjeno upřímné úsilí řešit tento problém rozumně a v souladu s reálnými fakty.“

- ▶ **24. duben 1982** Do Pekingu přijíždí delegace předních představitelů Tibetu k průzkumnému jednání s čínskými činiteli.
- ▶ **19. říjen 1984** Druhé kolo jednání mezi třemi delegáty a čínským vedením. Nedochozí k žádnému posunu, který by směřoval k zahájení zásadních diskusí.
- ▶ **1985** Do Tibetu se vydává čtvrtá vyšetřovací delegace.
- ▶ **1987–1989** Čínské úřady opakovaně zasahují proti významným protestům ve Lhase, což vede k četným ztrátám na životech.
- ▶ **21. září 1987** Jeho Svatost ve Washingtonu zveřejňuje tzv. Pětibodový mírový plán pro Tibet. V projevu k Výboru pro lidská práva amerického Kongresu navrhuje, aby se Tibet stal mírovou zónou a ekologickou rezervací, přičemž Čína by dále zodpovídala za obrannou a zahraniční politiku.
- ▶ **Září 1987** Čínské vedení návrh odmítá. Ve Lhase propukají mohutné protesty.
- ▶ **15. červen 1988** V Evropském parlamentu přednáší tzv. Štrasburský návrh. Poprvé připouští možnost propojení s Čínou, nikoli nezávislost.
- ▶ **1989** V Tibetu umírá desátý pančhenlama. Sedmého března je ve Lhase zavedeno stanné právo.
- ▶ **10. prosinec 1989** Přebírá v Oslu Nobelovu cenu za mír.
- ▶ **1989** Díky finanční odměně, která provází udělení Nobelovy ceny, zakládá Nadaci pro univerzální odpovědnost. Cílem této organizace se sídlem v Dillí je podporovat nenásilná řešení, zlepšovat komunikaci mezi náboženskou a vědeckou sférou, hájit lidská práva a demokratické svobody a chránit a obnovovat zdravé životní prostředí.
- ▶ **1991** Téměř desetiletí trvajících hovory s různými vědci jsou završeny založením Institutu mysli a života.
- ▶ **10. březen 1991** Při projevu, kterým každý rok připomíná výročí tibetského povstání, prohlašuje, že pokud čínská vláda nezareaguje příznivě na Štrasburský návrh, nebude se nadále cítit povinen dodržovat jakékoli ústupky, které v minulosti učinil.
- ▶ **25. březen 1991** Indie informuje čínské velvyslanectví v Dillí o dalajlamově přání podílet se na pátrání po reinkarnaci pančhenlamy.
- ▶ **1992** Uvádí do pohybu další významné demokratizační změny včetně voleb *kalönů* (ministrů), které mají nadále probíhat v rámci Shromáždění zástupců tibetského lidu, a založení soudního systému.
- ▶ **1992** V Tibetu je zakázáno vlastnit dalajlamovy fotografie, nahrávky a knihy zachycující jeho projevy či učení.
- ▶ **10. březen 1994** V projevu u příležitosti výročí tibetského povstání připouští, že s pojetím tibetské autonomie (v protikladu k nezávislosti) řada Tibeťanů nesouhlasí.

- ▶ **14. květen 1995** Uznává šestiletého Gendün Čhökji Nīmu (nar. 25. dubna 1989) za jedenáctého tibetského pančhenlamu. Sedmnáctého května nový pančhenlama i jeho rodina mizí; jejich osud zůstává dosud neznámý.
- ▶ **29. listopad 1995** Čínské úřady udělují titul jedenáctého pančhenlamy Gjalchhän Norbuovi s tvrzením, že mají právo vybrat pančhenlamovu reinkarnaci. Drtivá většina tibetských buddhistů ho odmítá.
- ▶ **2001** Tibetský lid poprvé demokraticky volí *kalön thipu* (předsedu vlády).
- ▶ **17. říjen 2007** Jeho Svatost přebírá Zlatou medaili Kongresu USA, jenž tak uznává jeho roli „jednoho z nejvýznamnějších světových mravních a duchovních vůdců, kteří prosazují mír“.
- ▶ **2007** Emoryho univerzita v Atlantě v americkém státě Georgia mu uděluje titul *Presidential Distinguished Professor*.
- ▶ **2007** Podle nového čínského zákona musí být každý „živoucí Buddha“ schválen vládou v Pekingu, což de facto znamená, že čínská vláda vybere patnáctého dalajlamu.
- ▶ **2009** Přispívá částkou 150 000 dolarů Centru pro výzkum a výuku soucitu a altruismu na Stanfordově univerzitě.
- ▶ **2009** V Tibetu vede všeobecná frustrace k prvnímú případu sebeupálení. V následujících letech dochází k řadě dalších.
- ▶ **29. květen 2011** Podpisem uzákoňuje dodatek k Chartě Tibeťanů, jímž oficiálně přenáší světskou moc na demokraticky zvoleného vůdce. Tím končí tradice předchozích 368 let (od r. 1642 za pátého dalajlamy), během nichž dalajlamové zastávali jak duchovní, tak i světskou vedoucí funkci. Jeho Svatost rovněž načrtává pravidla pro určení příštího dalajlamy.
- ▶ **8. srpen 2011** Nově zvoleným *sikjongem*, hlavou Ústřední tibetské správy (vlády v exilu), se stává právník a absolvent Harvardu dr. Lozang Sengge.
- ▶ **2012** V Londýně přebírá prestižní Templetonovu cenu. Finanční odměnu věnuje indickému fondu Zachraňte děti, který v prvních letech exilu podporoval děti tibetských uprchlíků.
- ▶ **6. červenec 2015** V Dharamsale a po celém světě se slaví osmdesáté narozeniny Jeho Svatosti.
- ▶ **2016** Kromě mnichů uděluje titul *geše* (doktor) i šestnácti tibetským buddhistickým mniškám; poprvé v dějinách tak tento titul získávají ženy.
- ▶ **Duben 2019** V Dillí předsedá celosvětovému uvedení učebního plánu společenské, citové a etické výchovy ve školách, připraveného ve spolupráci s Emoryho univerzitou.
- ▶ **Duben 2020** U příležitosti padesátého výročí Mezinárodního dne Země zveřejňuje během globální pandemie poselství o všeobecné odpovědnosti chránit lidstvo prostřednictvím solidarity a spolupráce.

PŘEDMLUVA

Když jsem byl předčasně zralý třináctiletý chlapec, můj bratr, Jeho Svatost čtrnáctý dalajlama, musel pod pláštěm noci opustit vlast. Já sám jsem se na cestu vydal s matkou a sestrami, které se k mému velkému pobavení přestrojily za muže. Matka se obávala, že mé chování a přímočarost (což je rys, který mi zůstal dodnes) prozradí, kdo ve skutečnosti jsme. S tím si však nemusela dělat starosti, protože jsem byl naprosto fascinován khamskými povstalci, kteří nás doprovázeli, jejich zbraněmi a fotoaparátem, který mi visel kolem krku. Můj bratr ve své knize *Svoboda v exilu* tento nebezpečný únik popisuje a líčí napětí, které ho provázelo, ale pro mne to bylo nejúžasnější dobrodružství, jaké může chlapec zažít. Uvědomuji si, že to může znít neuctivě, zároveň jsem však pevně přesvědčen, že kdyby tenkrát bratr zůstal ve Lhasě a ubíral se cestou vytyčenou jeho předchůdci, svět by byl ochuzen o kometu, která prozařuje naši dobu.

Jediný akt neobyčejné odvahy a laskavosti, kterou prokázala indická vláda, když dalajlamovi a jeho lidu poskytla útočiště, změnil směr historického vývoje. Nyní, sedmdesát let poté, jsme si vydobyli vlastní nevelký prostor, v němž předáváme, opatrujeme a chráníme tibetskou kulturu a duchovní praktiky. Zaplatili jsme však za něj vysokou cenu. Náš národ je nadále rozptýlený, nemáme vlastní zemi a tak jako tisíce dalších Tibeťanů nemám od svého odchodu ze Lhasy ani já cestovní pas (Tibeťanům v exilu se jako doklad totožnosti vydává identifikační karta*). V sedmdesátých letech jsem dobrovolně narukoval k dvaadvacátému oddílu, tedy zvláštním pohraničním složkám (Special Frontier Force) neboli tajnému útočnému pluku Tibeťanů v rámci indické armády. Tento elitní útvar vznikl, aby bojoval s čínským vojskem v Tibetu, zapojil se nicméně do akcí na celé řadě bojišť, na tomto však nikoli. V počátcích jeho existence k němu dobrovolníci nastupovali bez nároku na odměnu, toužili pouze po příležitosti bojovat proti čínské armádě. Leckoho možná překvapí, že si dalajlamův nejmladší bratr zvolil cestu, která není nenásilná. Pro nás to ale není nic příliš neobvyklého: každý člen naší rodiny slouží Tibetu vlastním způsobem.

Navzdory jednáním a určitému povzbudivému vývoji Tibeťané žijící v Tibetu nemohou svobodně praktikovat své náboženství ani kulturu. Lidský duch je však vytrvalý. Jediným bo-

* To platí, dokud nepožádají o např. indické občanství. (pozn. překl.)

Tändzin Čhögjal (Ngari Rinpoče) se starším bratrem, dalajlamou, převlečení do civilních šatů během dobrodružného útěku ze Lhasy, 1959.

dem, kolem nějž se soustředíme, je můj starší bratr, Jeho Svatost čtrnáctý dalajlama. Díky neúnavnému úsilí, s nímž bojuje za svůj lid a vede nás po spravedlivé stezce dharmy a etického života, se stal příkladem dokonce i pro své protivníky.

Plán napsat tuto knihu jsem od začátku podporoval, protože příběh Jeho Svatosti má význam pro celé lidstvo. A kdo by jej mohl vyprávět lépe než můj dávný přítel a oddaný činovník tibetských institucí, Tänd-

zin Gedže Täthong. Jeho rodina hrála v tibetských dějinách důležitou roli a působila ve službách několika dalajlamů. I on dodržuje rodinnou tradici a již téměř čtyři desetiletí pracuje v soukromé kanceláři Jeho Svatosti. Během uplynulých let jsme společně prožívali největší životní radosti i zármutky jako přátelé, kolegové a nyní důchodci. V těch nejtemnějších chvílích, kdy mne sužovala deprese, mne Tändzin Gedže-la* navštěvoval a lákal, abych s ním vyrazil na procházku nebo si zaplavat. Při jedné takové příležitosti jsem jeho návrhy zatvrzele ignoroval, dokud jsem se neotočil a nezjistil, že se ve snaze mě zaujmout postavil na hlavu. Tou dobou byl ještě mnichem a na sobě měl odpovídající roucho – dostal jsem záchvat smíchu a podrobil se. Práce na této knize nám umožnila strávit spolu řadu hodin, kdy jsme diskutovali, rozpomínali se na spoustu podobných historek a já ho tu a tam tahal za nos, což k našemu vztahu patří už více než padesát let. Doufám, že výsledná kniha čtenářům přiblíží tibetskou zkušenost řízenou naším duchovním vůdcem, Jeho Svatostí čtrnáctým dalajlamou.

TÄNDZIN ČHÖGJAL, NGARI RINPOČHE

* Přípona „-la“ za tibetskými jmény značí úctu. (pozn. překl.)

JEHO SVATOST MÝMA OČIMA

Do Dharamsaly jsem poprvé přijel v zimě 1962–1963, autobusem z Pathánkótu. Při vjezdu do údolí Kangra mne první pohled na hory rozjařil. McLeod Ganj neboli horní Dharamsala, jak se tehdy obec nazývala, bylo maličké a zanedbané městečko na hranici vylidnění. Vyjžděli jsme z předměstí Kotwali Bazaar stále výš a k vidění se nenabíze- lo nic víc než pár budov na severní straně silnice, mezi něž patřil i sklad kuriozit, obchod smíšeným zbožím rodiny Nowrojee a několik docho- vaných domů, které zde postavili Britové. Do Dillí jezdil z McLeod Ganj pouze jeden autobus denně a jen hrstka dalších dolů do Kotwali Bazaar. Dharamsala jako by byla odtržená od okolního světa a udržovala s ním nanejvýš jen chatrné spojení. Po patnáctiminutovém šplhání do strmého srázu nad McLeod Ganj jsme se dostali do ášramu Swarg, který byl při- dělen jako nový domov Jeho Svatosti s nejbližší rodinou; spolu s ní a se svými ceremoniáři, dohlížiteli na roucha a pokrmy, tajemníky, překlada- teli a osobním personálem zde dalajlama žil do roku 1967. Měl jsem se tu ubytovat i já. Coby nejmladšímu zaměstnanci jeho soukromé kanceláře mi připadlo „služební ubytování“ v ášramu. V této fázi nešlo o nic větší- ho než pokoj dvakrát tři metry, o který jsem se dělil se ctihodným Lozang Gawou, vrchním asistentem Jeho Svatosti. Dvě postele by se do místnosti nevešly, a tudíž jsme sdíleli palandu, z níž mně náleželo vrchní lůžko. Ma- linkou toaletu stojící v nevelké vzdálenosti používali i další obyvatelé ášra- mu Swarg. Na stížnosti na nedostatek pohodlí se nám nedostávalo času, jelikož jsme měli spoustu práce, a ostatně i Jeho Svatost dalajlama, který dosud sídlil v nádherných palácích Potala a Norbulingka, se vlastnímu novému obydlí (které trpělo řadou nedostatků) bez námitek přizpůsobil.

V době, kdy jsem nastoupil do kanceláře, měla jen čtyři zaměst- nance – ctihodného Kungo Taru, vrchního tajemníka a bývalého kolegu mého otce, Kungo Rinčhen-la (Saducchang), který pomáhal s anglickou korespondencí, Čampa Jöntän-la a mne, dva úředníky pro tibetskou a anglickou sekci. Čampa Jöntän-la měl přezdívku „Tibetský psací stroj“, protože měl neobyčejně krásný rukopis. Společnost nám dělali

Protější strana: Čtrnáctý dalajlama s modlitebními korálky (*thengwou*) v modlitebně vlastní soukromé rezidence v Dharamsale, 2004.

také psi Jeho Svatosti, dva lhasa apso, pojmenovaní Sengge a Taši (dárek od Tändzin Norgjāho, dobyvatele Everestu), a později i kočka, která se u nás usídlila. Žili jsme ve velice skromných podmínkách, ale nabíjelo nás vášnivě zaujetí pro práci, jíž jsme se věnovali. Jeho Svatosti dalajlamovi bylo teprve třiatdvacet let, když musel opustit vlastní zemi, ale měl dostatek prozřetelnosti, aby chápal, že osmdesát tisíc uprchlíků, kteří z Tibetu do Indie unikli dřív, než Číňané hranici uzavřeli, bude potřebovat jistá práva i nový domov.

Během těchto prvních let v exilu jsme se soustředili na vybudování systémů, institucí a organizací. Indická vláda nám velmi laskavě povolila zakládat vlastní školy, v nichž se děti mohly vzdělávat po tibetsku, a rovněž nám dala k dispozici pozemky, kde se Tibeťané mohli věnovat zemědělství a nabýt tak soběstačnosti. Jeho Svatost dalajlama na tuto velkorysou vstřícnost, s níž nám Indie (která byla tehdy sama mladým státem s teprve dvanáctiletou historií) poskytla útočiště, nikdy nezapomněl, a dokonce se sám nazývá „synem Indie“. Vedle vzdělávacích institucí založil i několik dalších, jejichž smyslem bylo zachování tibetské kultury. Prvním takovým střediskem byl Tibetský institut múzických umění (TIPA), který dodnes vzkvétá. Kolem roku 1968 či 1969 se institut, tehdy známý jako Dramatická škola, ocitl na pokraji zániku, k čemuž vedly rozmanité důvody včetně interních sporů. Nabídl jsem, že se pokusím institut zachránit, a naštěstí se mi to povedlo. Právě v institutu jsem se seznámil se svou budoucí manželkou, známou zpěvačkou Kalzang Čhökji. Vzali jsme se roku 1980, osm let poté, co institut opustila; já se mezitím vzdal mnišského stavu.

V soukromé kanceláři Jeho Svatosti jsme se podíleli na všech dalajlamových činnostech, ať už šlo o získání podpory pro Tibet od mezinárodního společenství, nebo o budování různých organizací a center na území Indie. Dalajlama rozesílal nesmírné množství dopisů světovým vůdcům, z nichž mu jen málokdo odpověděl. Byla to nelehká doba.

Během následujících čtyř desetiletí, která jsem v soukromé kanceláři strávil, jsem s Jeho Svatostí často cestoval jako soukromý tajemník či tlumočník. Byl jsem dalajlamovi po boku při setkáních se třemi pa-

Během práce v soukromé kanceláři Jeho Svatosti jsem v prvních letech dalajlamu doprovázel na většinu jeho cest po Indii i do zahraničí a působil v mnoha funkcích, například jako jeho tlumočník.

peži, třemi prezidenty Spojených států amerických, řadou hlav dalších států, diplomatů, vědců, umělců, příznivců a odpůrců. V této pozici, k níž jsem se, jak věřím, dostal jen díky šťastné shodě okolností, že jsem byl v pravý čas na pravém místě, jsem mohl sledovat události světového významu z první řady. Především jsem však mohl sloužit našemu duchovnímu i světskému vůdci, živoucímu bódhisattvovi, který nám stále ukazuje cestu. To ale předbívám...

Tato fotografie mne zachycuje schouleného napravo pod trůnem Jeho Svatosti. Napravo ode mne sedí v křesle Sakja Thidzin Ngawang Kunga, 41. hlava tibetské buddhistické školy Sakjapa.